

Impulsna i multivibratorska kola

- Osnovna impulsna kola (RC i CR kolo)
- Bistabilno kolo - Šmitov triger
- Astabilno i monostabilno kolo

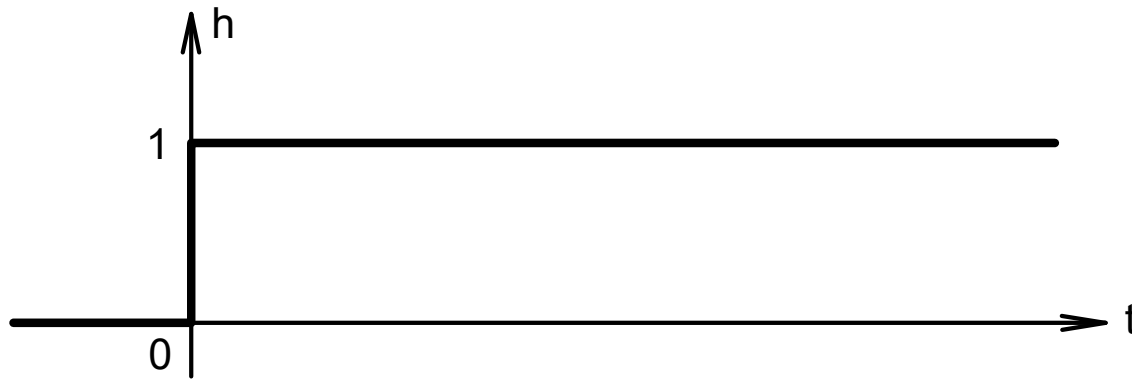
Signali

Signali, koji se srijeću u impulsnoj i digitalnoj elektronici, su:

- oblika Heavisideove (Hevisajdove) funkcije,**
- pravougaoni impulsi,**
- delta impulsi,**
- testerasti,**
- trougaoni, itd.**

Heaviside-ova funkcija

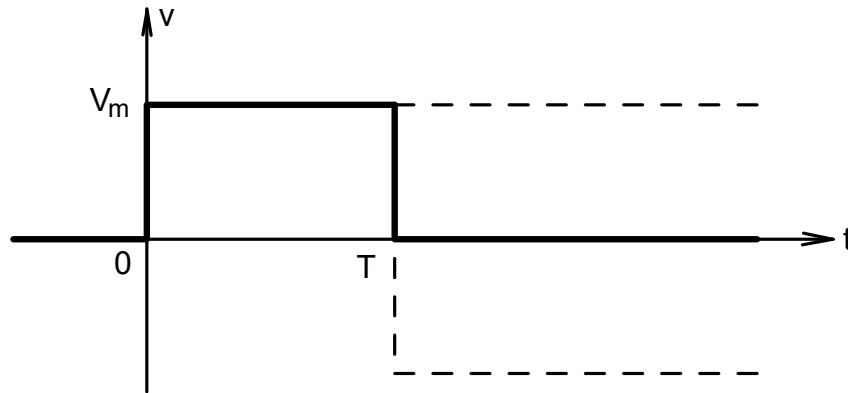
- Oblik Heaviside-ove, ili odskočne, funkcije prikazan je na slici

Heaviside-ova funkcija.

$$h(t) = \begin{cases} 1 & \text{za } t > 0 \\ 0 & \text{za } t < 0 \end{cases}$$

Pravougaoni impuls

$$v(t) = \begin{cases} V_m & \text{za } 0 < t < T \\ 0 & \text{drugdje} \end{cases}$$

Pravougaoni impuls.

Ukoliko bi pravougaoni impuls "istegli", tako da mu amplituda bude beskonačne dužine, a trajanje zanemarljivo malo, dobili bi Diracov delta impuls, definisan kao:

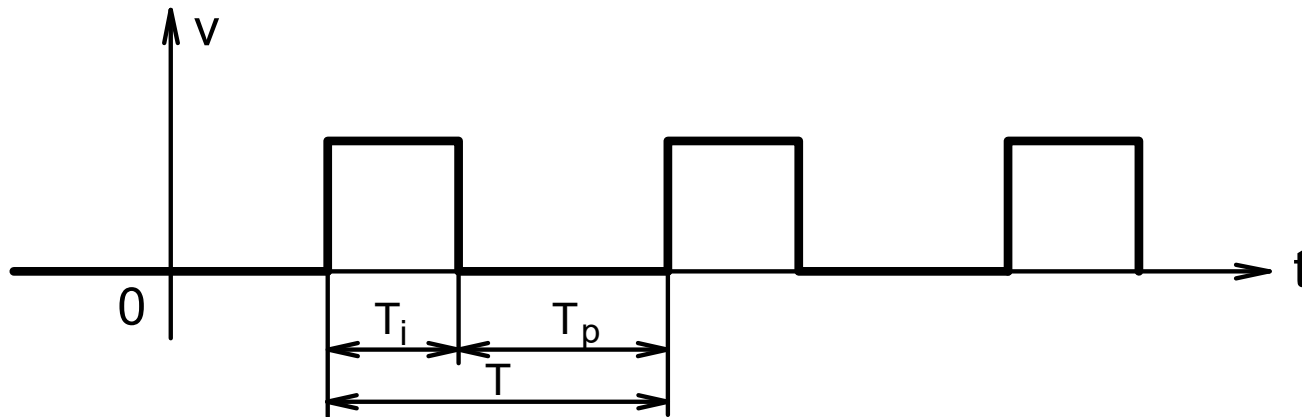
$$\delta(t) = \begin{cases} \infty & \text{za } t = 0 \\ 0 & \text{za } t \neq 0 \end{cases} \quad \int_{-\infty}^{\infty} \delta(t) dt = 1$$

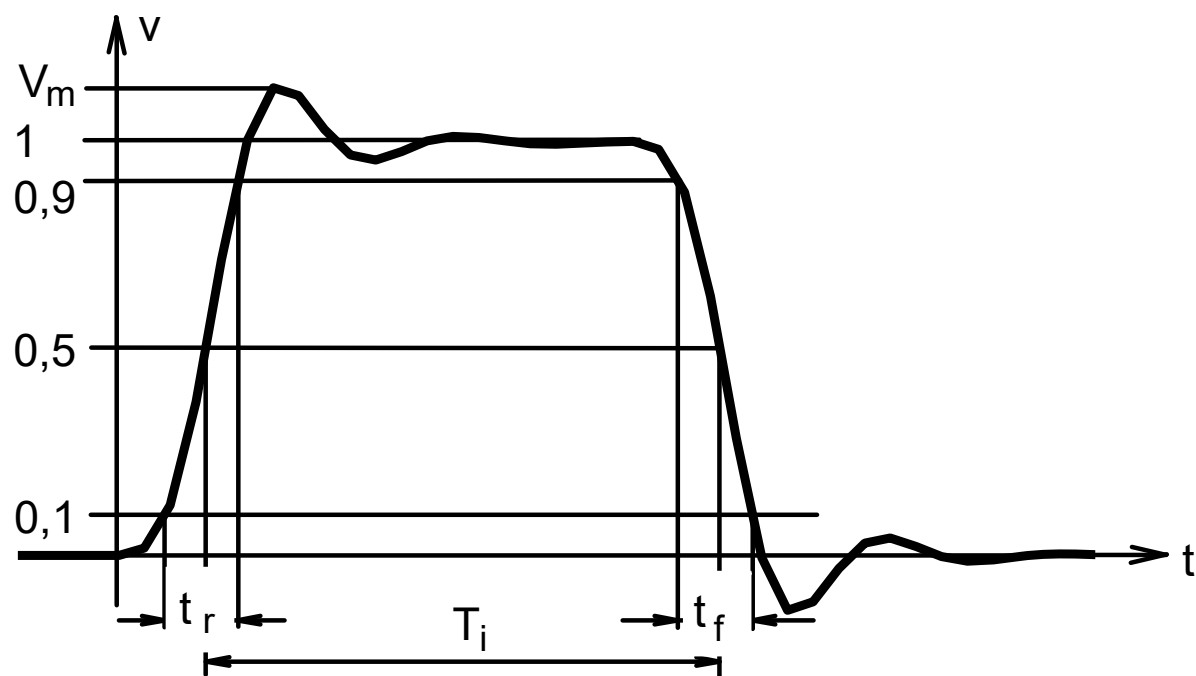
Delta impuls

Povorka pravougaonih impulsa

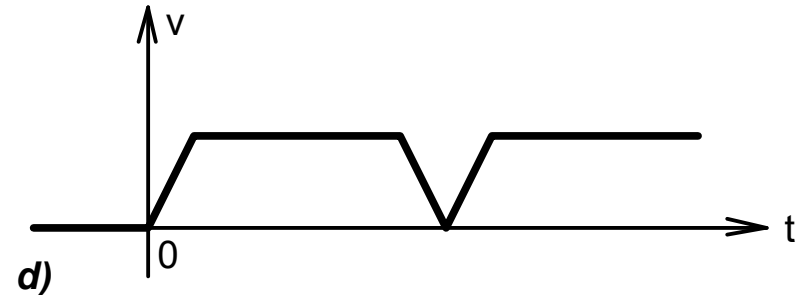
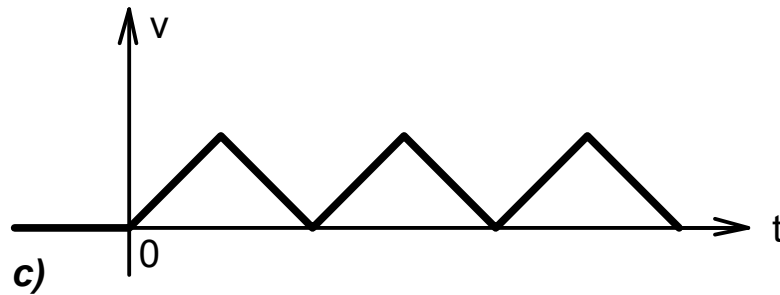
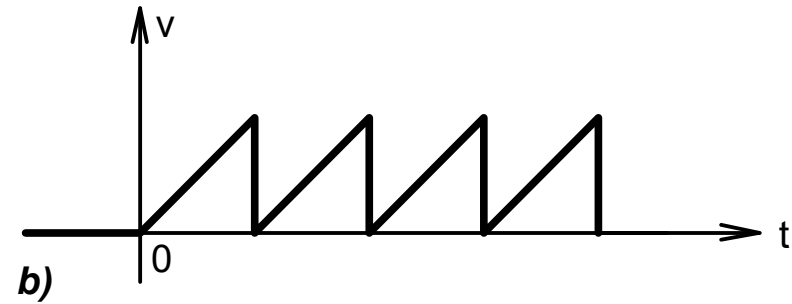
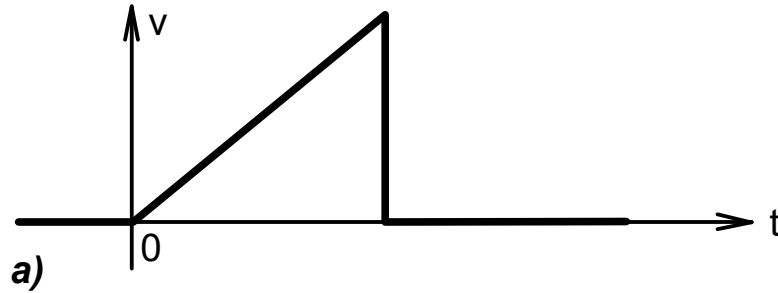
Ukoliko se pravougaoni impulsi, trajanja T_i , periodično ponavljaju, sa pauzom između impulsa T_p , onda se dobija povorka impulsa učestanosti $f=1/(T_i+T_p)$, kao na slici:

Stvarni oblik pravougaonog impulsa

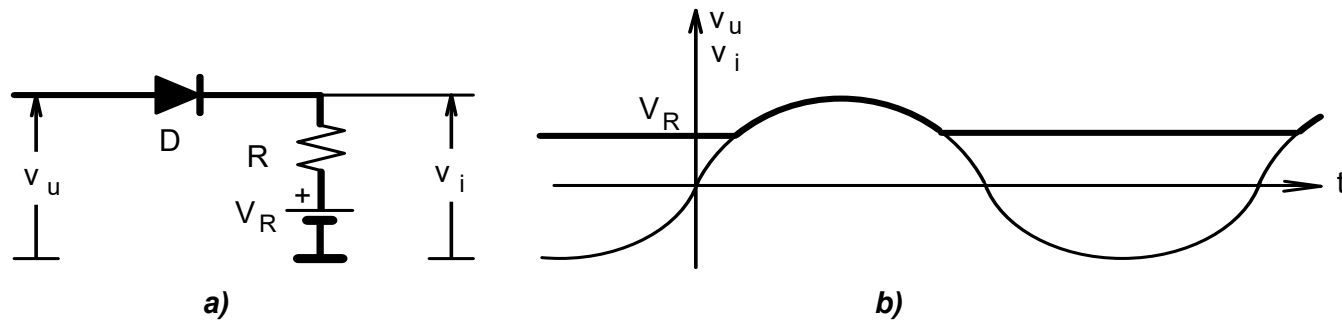

Linearni signali

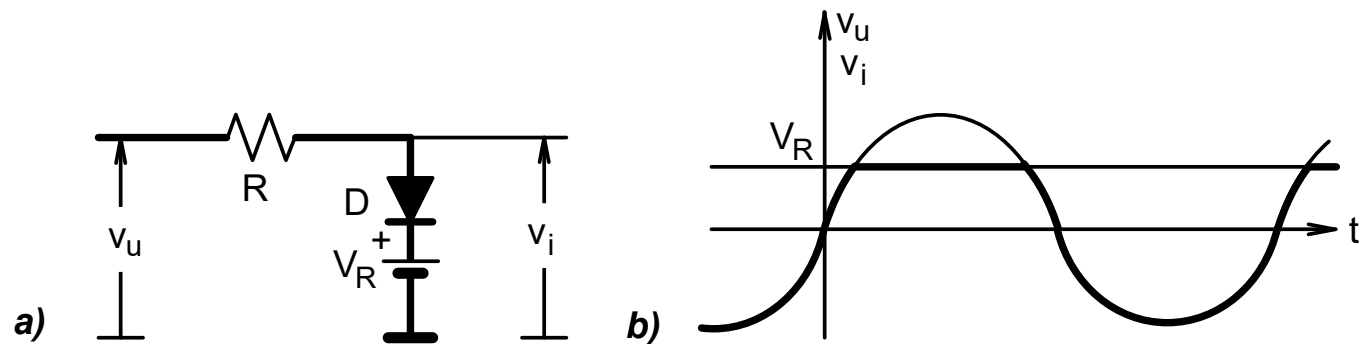

*Linearni signali: a) Usponski; b) Testerasti;
c) Trouglasti; d) Trapezni.*

Diodna kola za uobličavanje signala

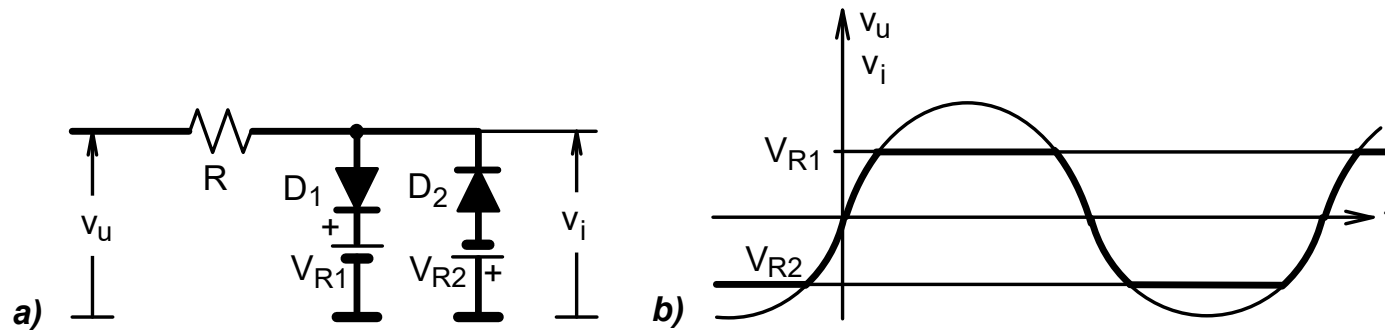
Redni ograničavač: a) Šema; b) Ulazni i izlazni napon

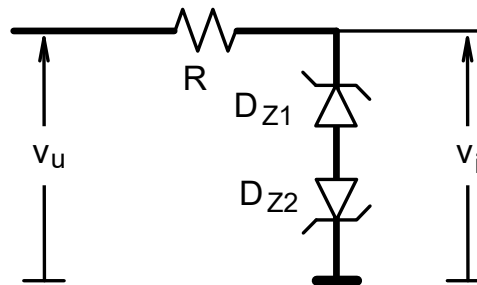
Paralelni ograničavač: a) Šema; b) Ulazni i izlazni napon

Diodna kola za uobličavanje signala

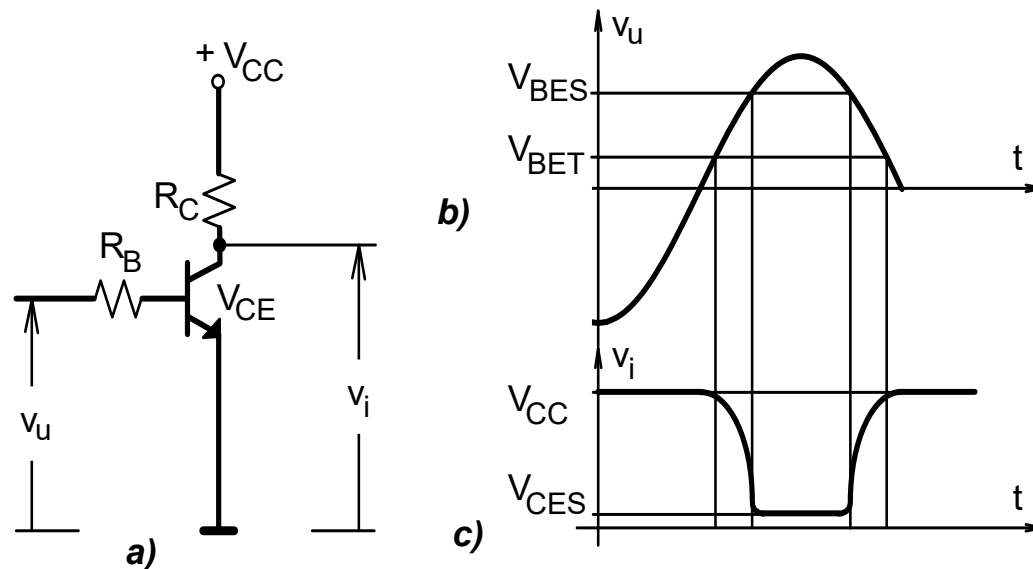
Ograničavač sa dva nivoa: a) šema; b) Ulazni (tanke linije) i izlazni napon (pune linije).

Ograničavač sa dva nivoa sa Zenner diodama.

Tranzistor kao prekidač

- Stanja u kojima se koristi tranzistor kao prekidač su zakočeno i zasićeno stanje.
- Teži se da stanje kad je tranzistor u aktivnom režimu bude što kraće - neželjeno stanje zbog snage disipacije.

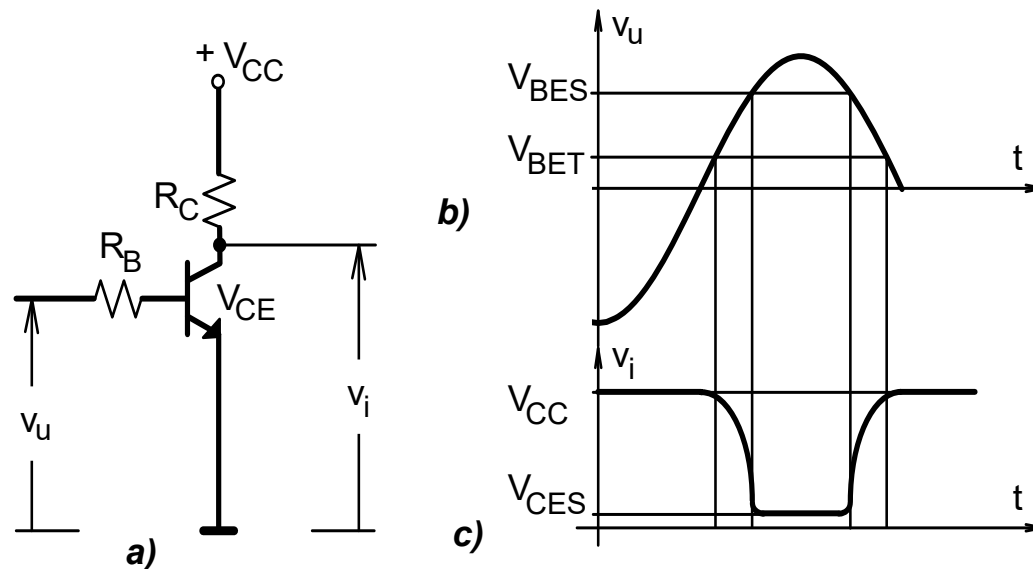

Pojačavač sa zajedničkim emitorom: a) Šema;

b) Ulazni napon; c) Izlazni napon.

Tranzistor kao prekidač

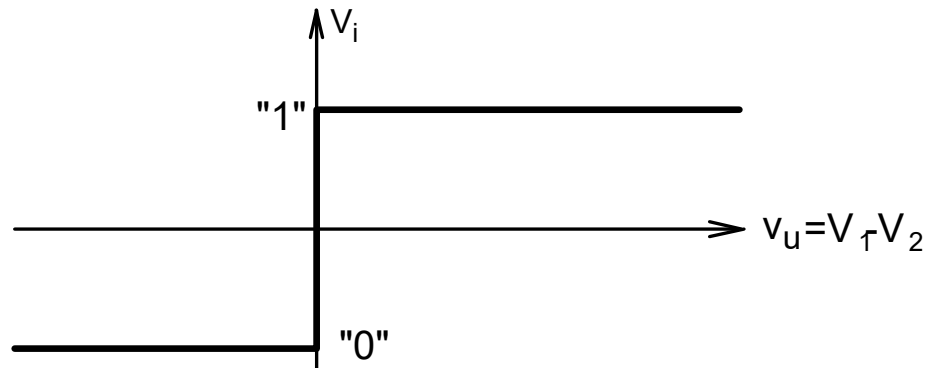
- Stanja u kojima se koristi tranzistor kao prekidač su zakočeno i zasićeno stanje.
- Teži se da stanje kad je tranzistor u aktivnom režimu bude što kraće - neželjeno stanje zbog snage disipacije.

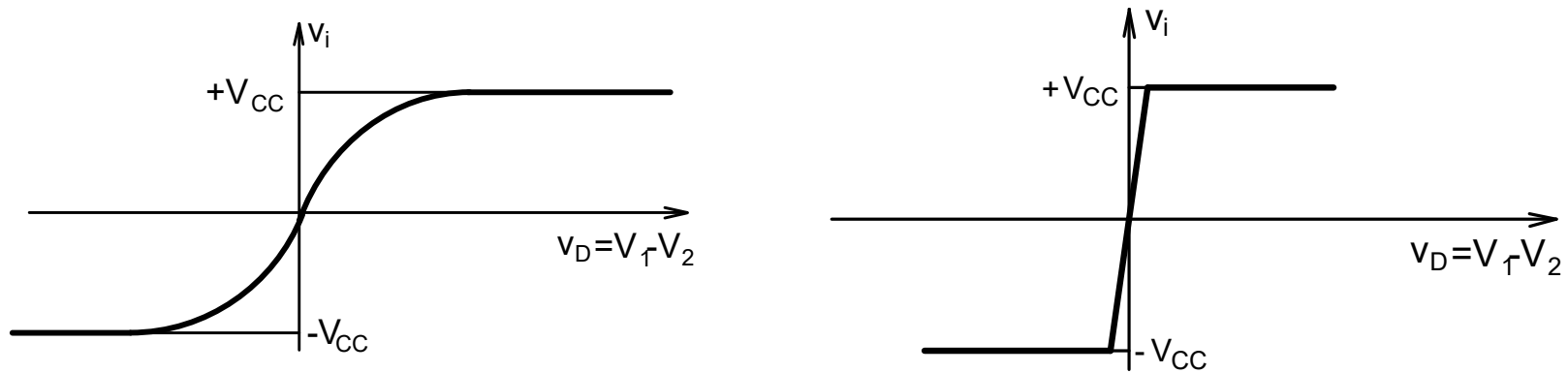
Pojačavač sa zajedničkim emitorom: a) Šema;

b) Ulazni napon; c) Izlazni napon.

Komparator

Prenosna karakteristika idealnog komparatora.

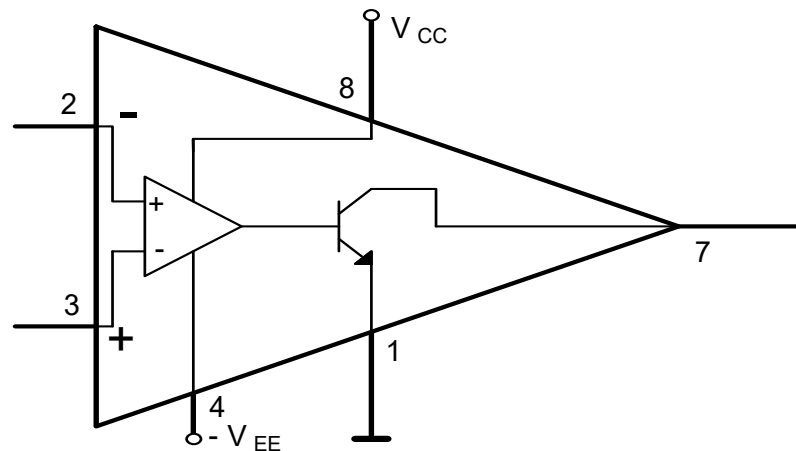

Prenosne karakteristike pojačavača: a) Diferencijalnog: b) Operacionog.

Komparator

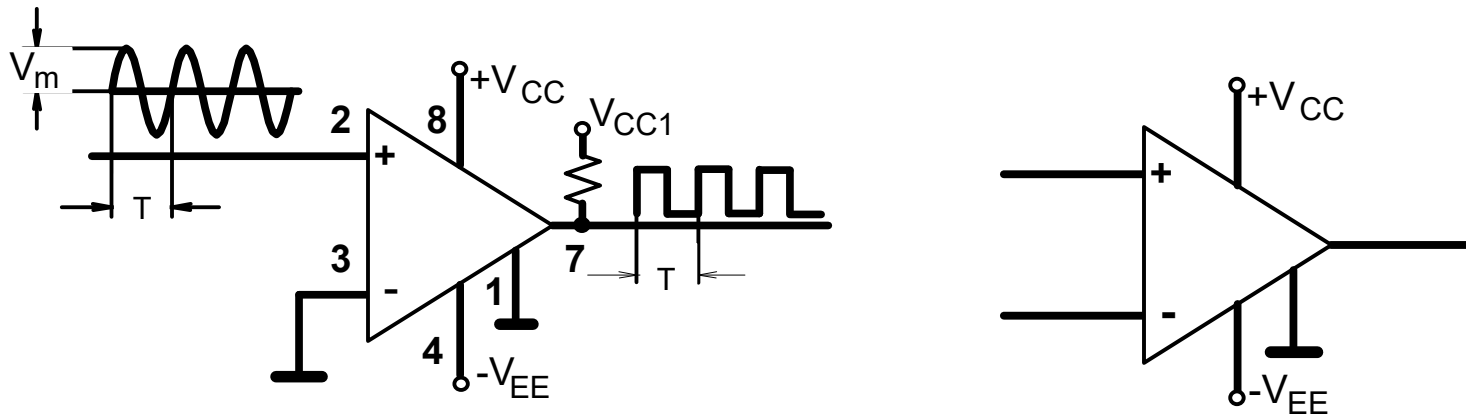
Sam operacioni pojačavač se, ipak, ne može koristiti u ulozi komparatora u situacijama kada se traži:

- velika brzina odziva,
- izlaz sa otvorenim kolektorom,
- da se nivo logičke nule postavi različit od $-V_{CC}$.

Komparator LM 311

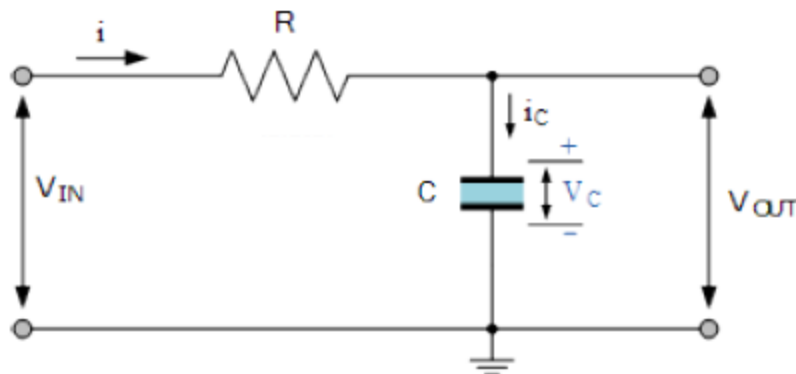
Komparator

Komparator sa stanjima pozitivnog napajanja i napona mase: a) ilustracija djelovanja; b) Simbol.

RC integratorsko kolo

Kod RC integratorskog kola, ulazni signal je doveden na otporniku dok je izlaz uzet sa kondenzatora, te je V_{OUT} jednako V_C .

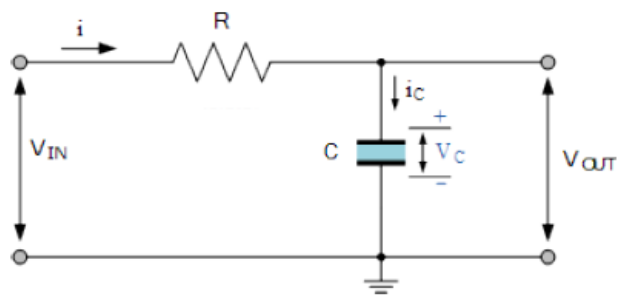
Struja kroz kondenzator jednaka je $i_c(t) = C \frac{dv_C(t)}{dt}$

S druge strane je: $i_c(t) = \frac{V_{IN} - v_C(t)}{R}$

Te se dobija da je: $C \frac{dv_C(t)}{dt} = \frac{V_{IN} - v_C(t)}{R}$

Odnosno: $\frac{dv_C(t)}{dt} + \frac{v_C(t)}{RC} = \frac{V_{IN}}{RC}$

RC integratorsko kolo

Ako u jednačini:

$$\frac{dv_C(t)}{dt} + \frac{v_C(t)}{RC} = \frac{V_{IN}}{RC}$$

Uzmemo da je:

$$y = v_C(t)$$

$$P(t) = \frac{1}{RC}$$

$$Q(t) = \frac{V_{IN}}{RC}$$

Dobija se:

$$\frac{dy}{dt} + P(t)y = Q(t)$$

Uvođenjem:

$$u = e^{\int P(t)dt}$$

slijedi da je:

$$\frac{du}{dt} = P(t)u$$

Množenjem sa u ,
dobija se:

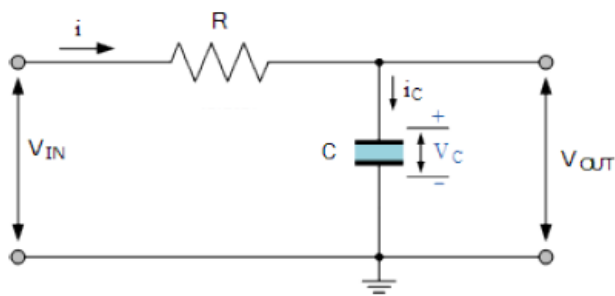
$$u \frac{dy}{dt} + P(t)uy = uQ(t)$$

Odnosno:

$$u \frac{dy}{dt} + \frac{du}{dt}y = \frac{d}{dt}(uy) = uQ(t)$$

RC integratorsko kolo

Sređujući izraz:

$$\frac{d}{dt}(uy) = uQ(t)$$

Slijedi: $uy = \int uQ(t) dt + C$

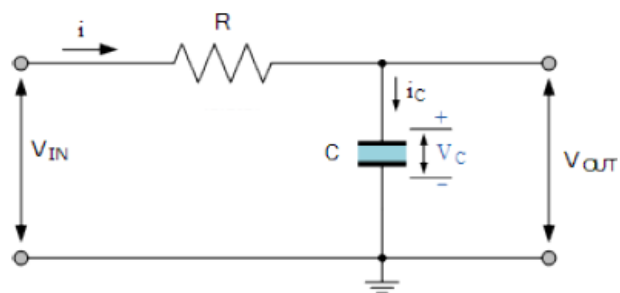
Rješavanjem po y
dobija se:

$$y = \frac{\int uQ(t) dt + C}{u}$$

Zamjenom izraza
za y , u i $Q(t)$
slijedi:

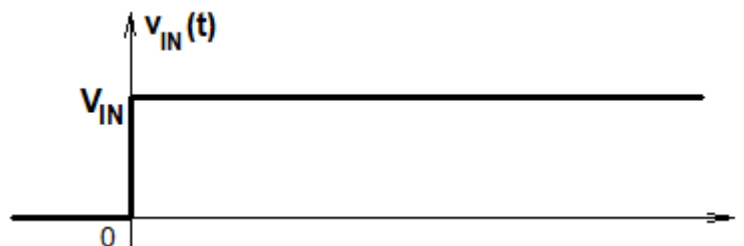
$$v_C(t) = \frac{\int e^{\frac{t}{RC}} \frac{V_{IN}}{RC} dt + C}{e^{\frac{t}{RC}}} = V_{IN} + Ce^{-\frac{t}{RC}}$$

RC integratorsko kolo

Dobilo se da je: $v_C(t) = V_{IN} + Ce^{-\frac{t}{\tau}}$

Pri čemu je: $\tau = RC$ vremenska konstanta

Ukoliko je ulazni signal oblika:

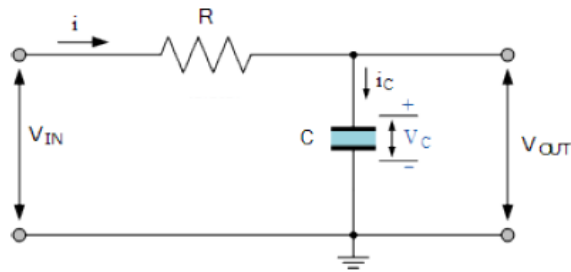
Onda je: $v_C(\infty) = V_{IN}$ Ovo je približno ispunjeno već za: $t = 5\tau$ odnosno $t = 3\tau$

Za $t=0$ ima se: $v_C(0) = V_{IN} + C$ pa je: $C = v_C(0) - V_{IN} = v_C(0) - v_C(\infty)$

Početni izraz se sada može zapisati kao:

$$v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$$

RC integratorsko kolo - primjer

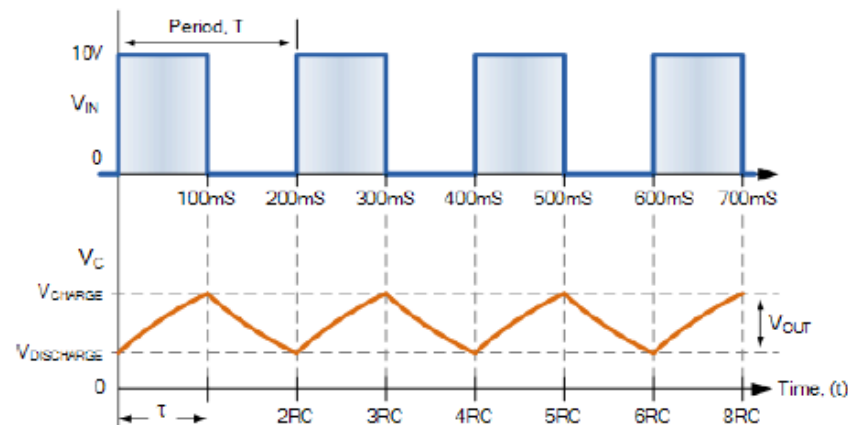
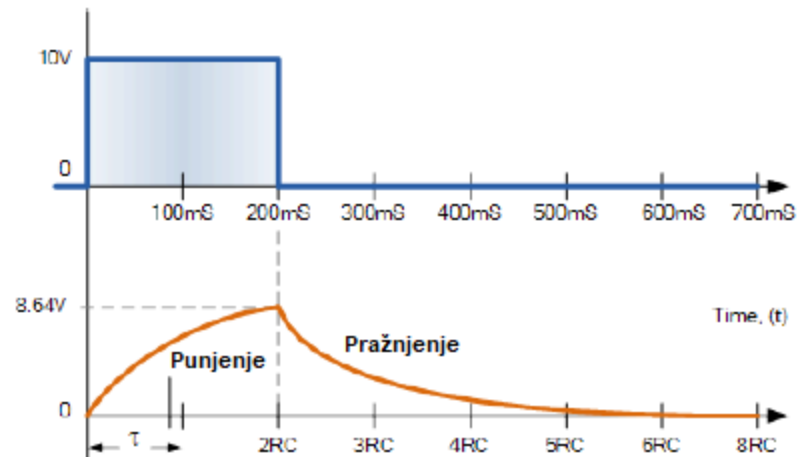
$$v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)] e^{-\frac{t}{\tau}}$$

Za vrijeme punjenja je:

$$v_C(t) = 10V \left(1 - e^{-\frac{t}{RC}} \right)$$

Za vrijeme pražnjenja je:

$$v_C(t) = 8.64V e^{-\frac{t}{RC}}$$

Analiza prelaznih procesa u impulsnim kolima prvog reda

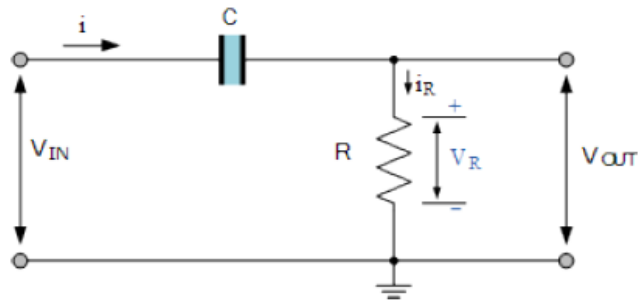
- Promjena napona na kondenzatoru i struje kroz kalem je kontinualan proces, odvija se postepeno, zavisno od vremenske konstante.
- Napon na kondenzatoru i struja kroz kalem, u impulsnim kolima prvog reda mijenjaju se prema sljedećoj jednačini:

$$v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$$

$$i_L(t) = i_L(\infty) + [i_L(0) - i_L(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$$

- Analiza kola prvog reda dalje će se svoditi na određivanje parametara u datim izrazima

CR diferencijano kolo

Polazeći od izraza:

$$v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$$

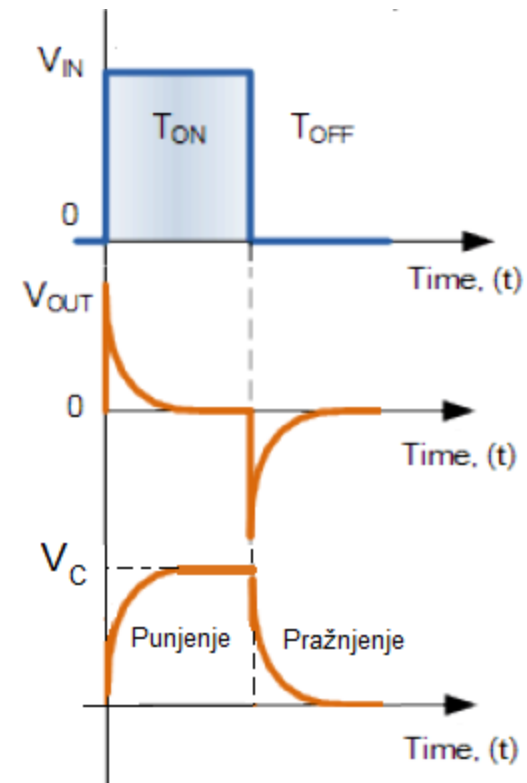
Za ulazni signal oblika, kao na slici, za vrijeme punjenja kondenzatora, dobija se:

$$v_C(t) = V_{IN} \left(1 - e^{-\frac{t}{\tau}}\right) \quad v_{OUT}(t) = V_{IN} - v_C(t) = V_{IN} e^{-\frac{t}{\tau}}$$

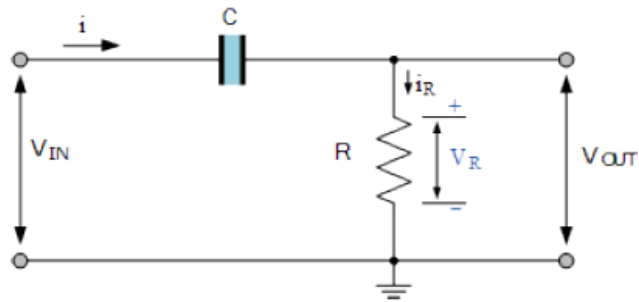
Za vrijeme pražnjenja kondenzatora dobija se:

$$v_C(t) = V_{IN} e^{-\frac{t}{\tau}} \quad v_{OUT}(t) = -V_{IN} e^{-\frac{t}{\tau}}$$

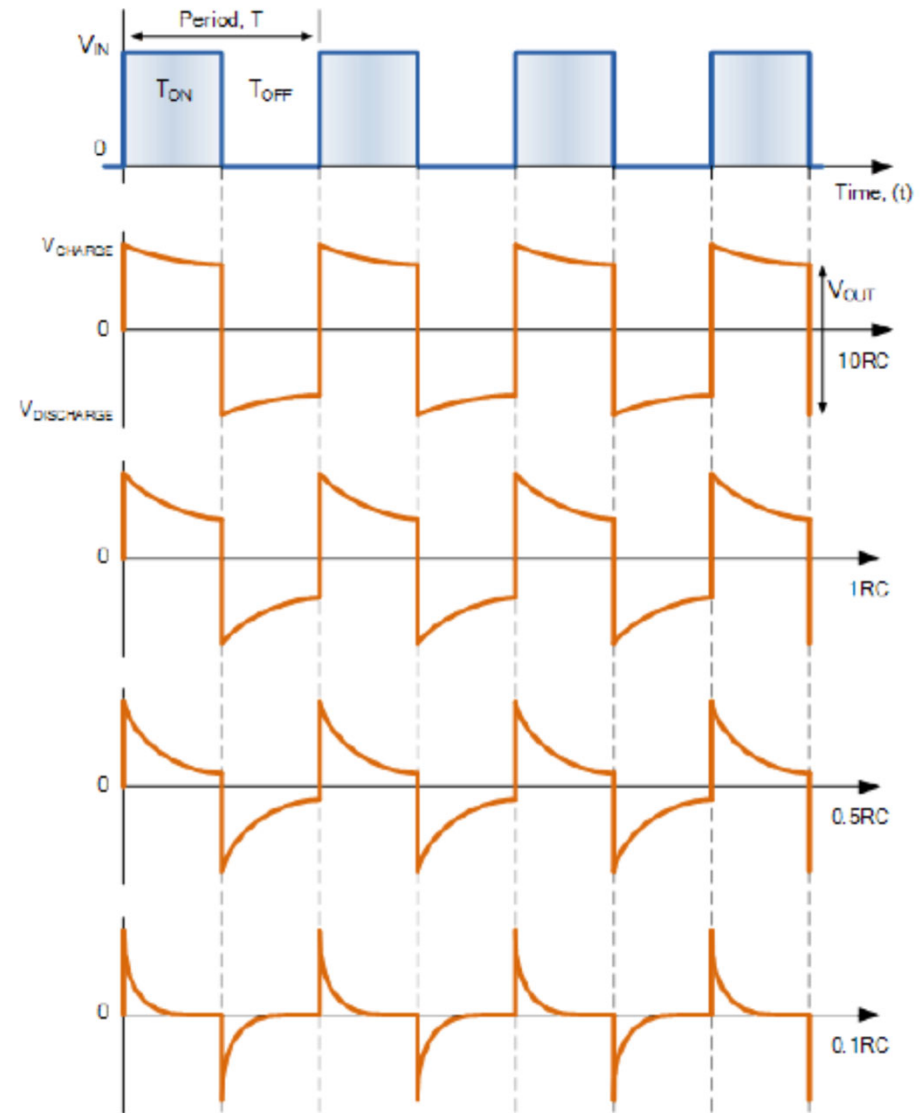
Oblici napona na kondenzatoru i izlazu kao na slici, dobijaju se u slučaju kada je vremenska konstanta promjene napona na kondenzatoru znatno manja od trajanja impulsa na ulazu.

CR diferencijano kolo

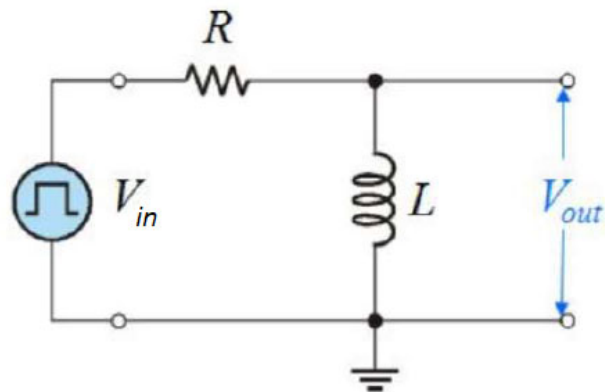
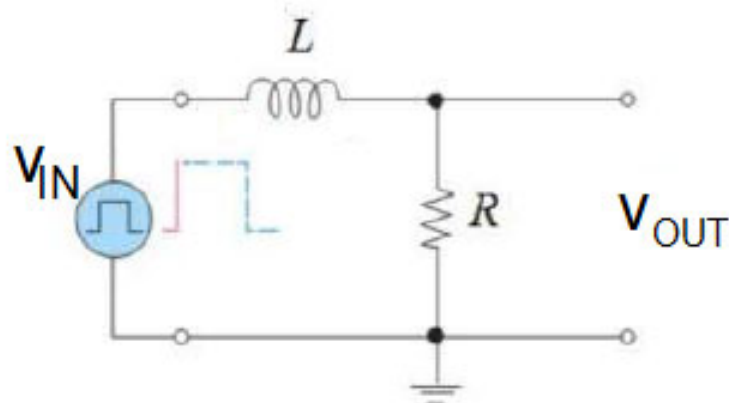

Dovođenjem periodičnog signala na ulazu, u zavisnosti od vremenske konstante kola, dobijaju se izlazni signali prikazani na slici.

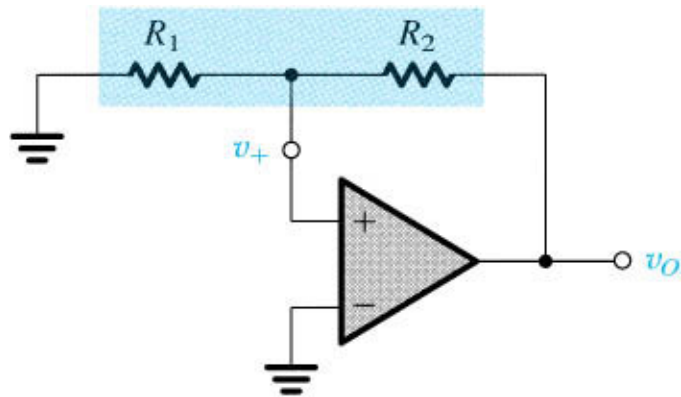

Za vježbu

- Za LR i RL kola data na slikama odrediti vremenske dijagrame izlaznog napona i struje kroz kalem. Uzeti da je vremenska konstanta promjene struje kroz kalem više nego 5 puta kraća od trajanja impulsa na ulazu.

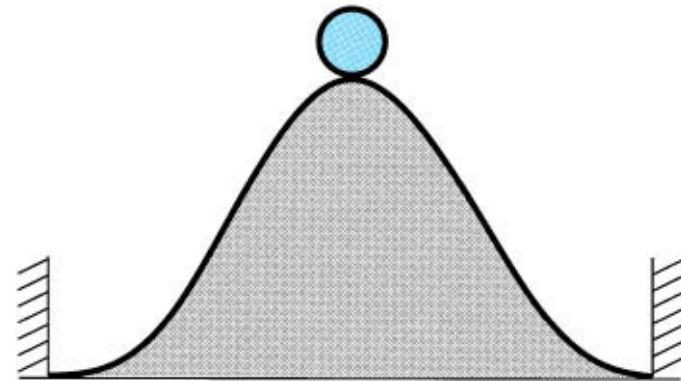

Bistabilni multivibrator

$$\beta = R_1 / (R_1 + R_2)$$

**Pozitivna povratna sprega
omogućuje bistabilni rad**

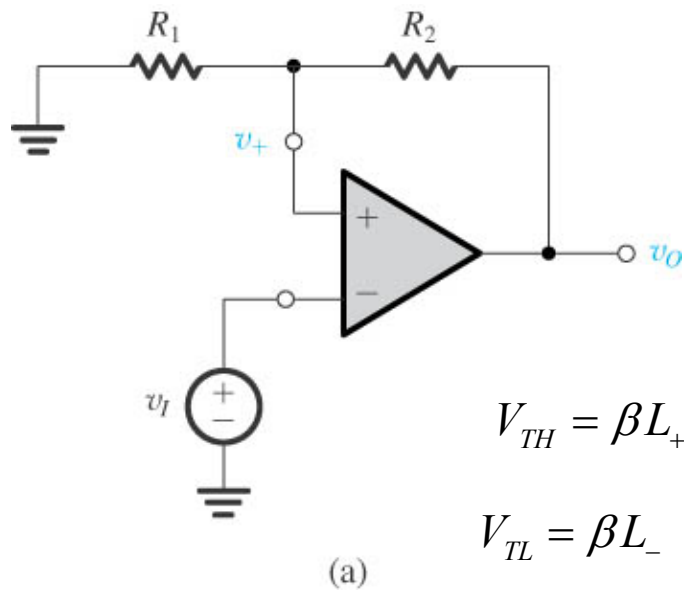

**Fizička analogija rada
bistabilnog kola**

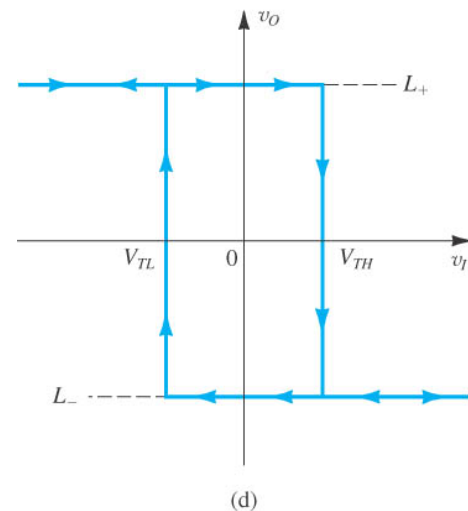
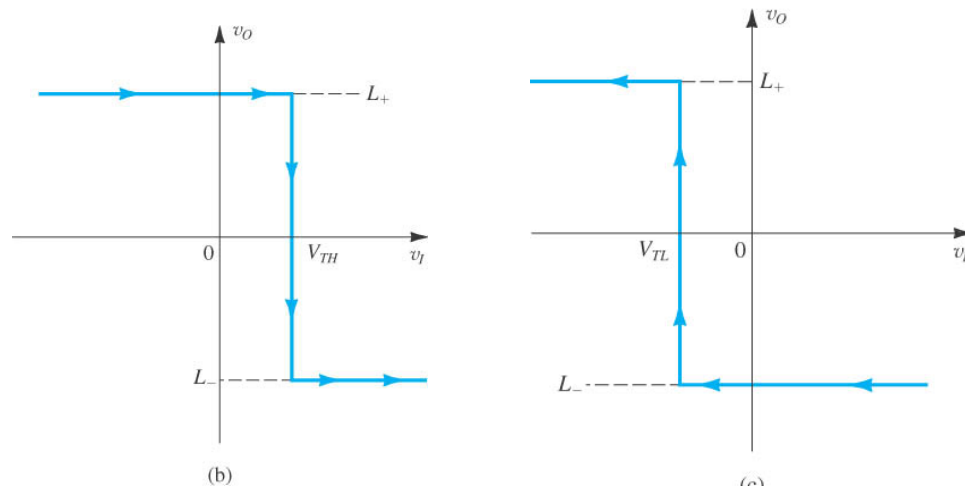
Bistabilni multivibrator (Šmitovo okidno kolo)

$$\beta = R_1 / (R_1 + R_2)$$

$$V_{TH} = \beta L_+$$

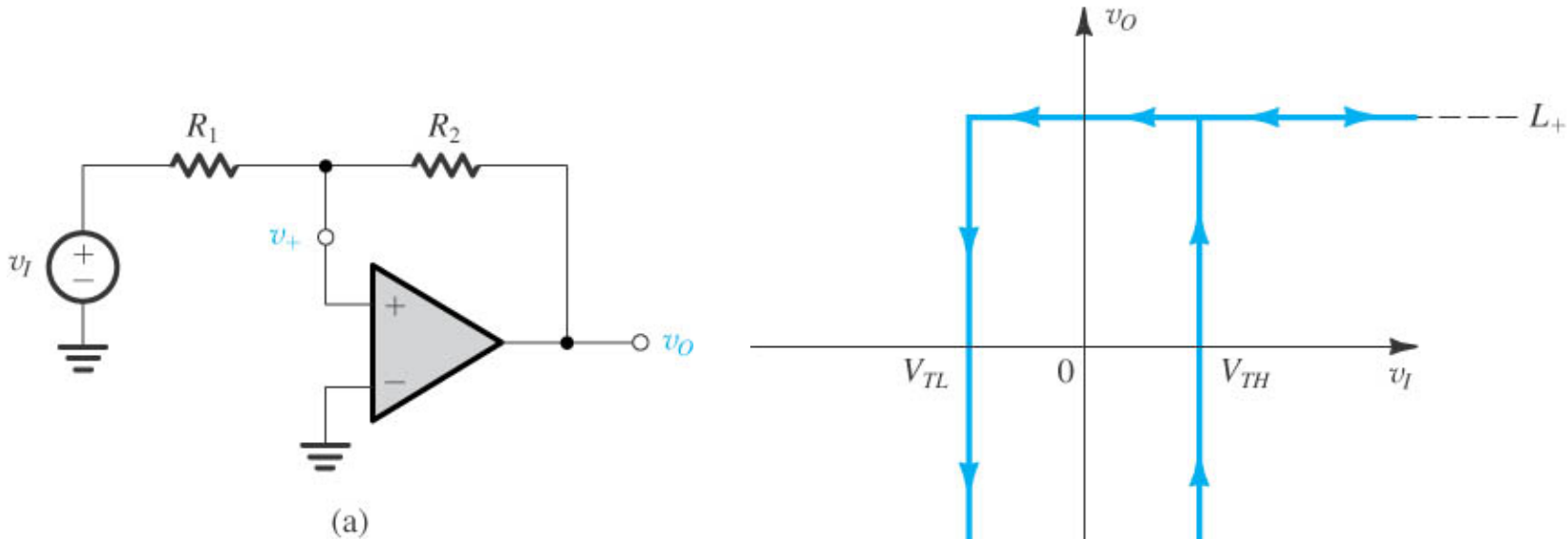
$$V_{TL} = \beta L_-$$

Bistabilno kolo se dobija kada se negativni ulaz OP-a odspoji od mase i na njega se dovede ulazni signal **(a)**. **(b)** Prenosna karakteristika kola pri povećanju ulaznog napona v_I . **(c)** Prenosna k-ka pri smanjenju ulaznog napona v_I . **(d)** Kompletna prenosna k-ka.

Bistabilni multivibrator

$$v_+ = v_I \frac{R_2}{R_1 + R_2} + v_O \frac{R_1}{R_1 + R_2}$$

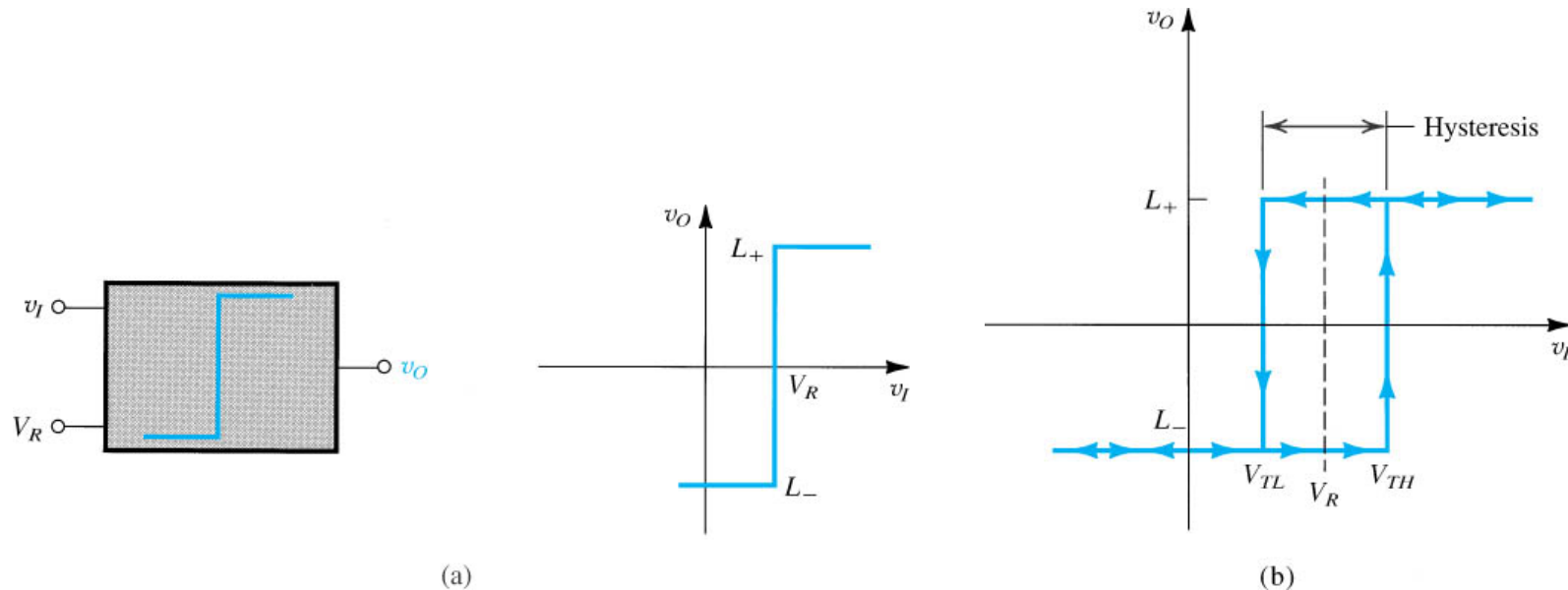
$$V_{TL} = -L_+ (R_1/R_2)$$

$$V_{TH} = -L_- (R_1/R_2)$$

(b)

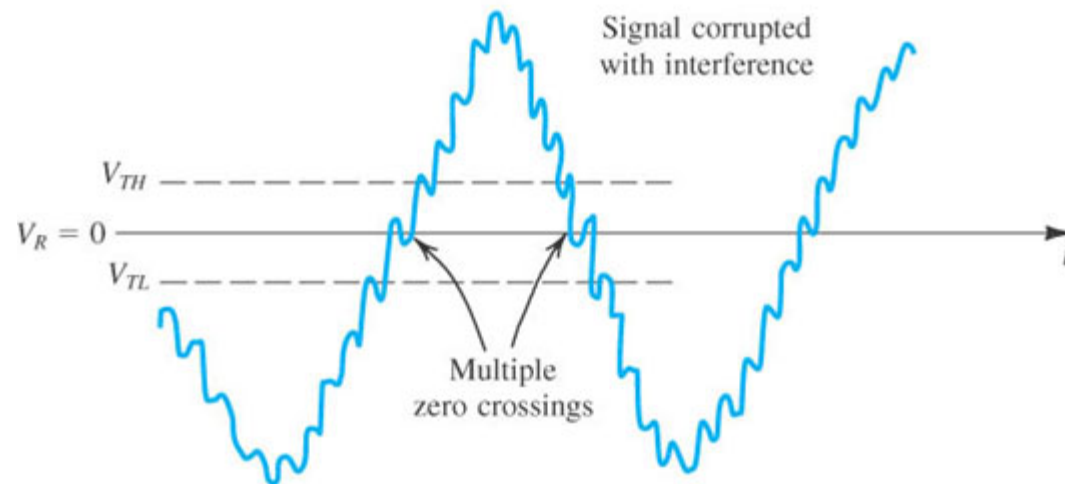
(a) Bistabilno kolo dobijeno priključenjem ulaznog napona v_I na R_1 . **(b)** Prenosna k-ka kola je neinvertujuća. (Prenosna k-ka kola sa predhodnog slajda je invertujuća)

Primjena bistabilnog multivibratora kao komparatora

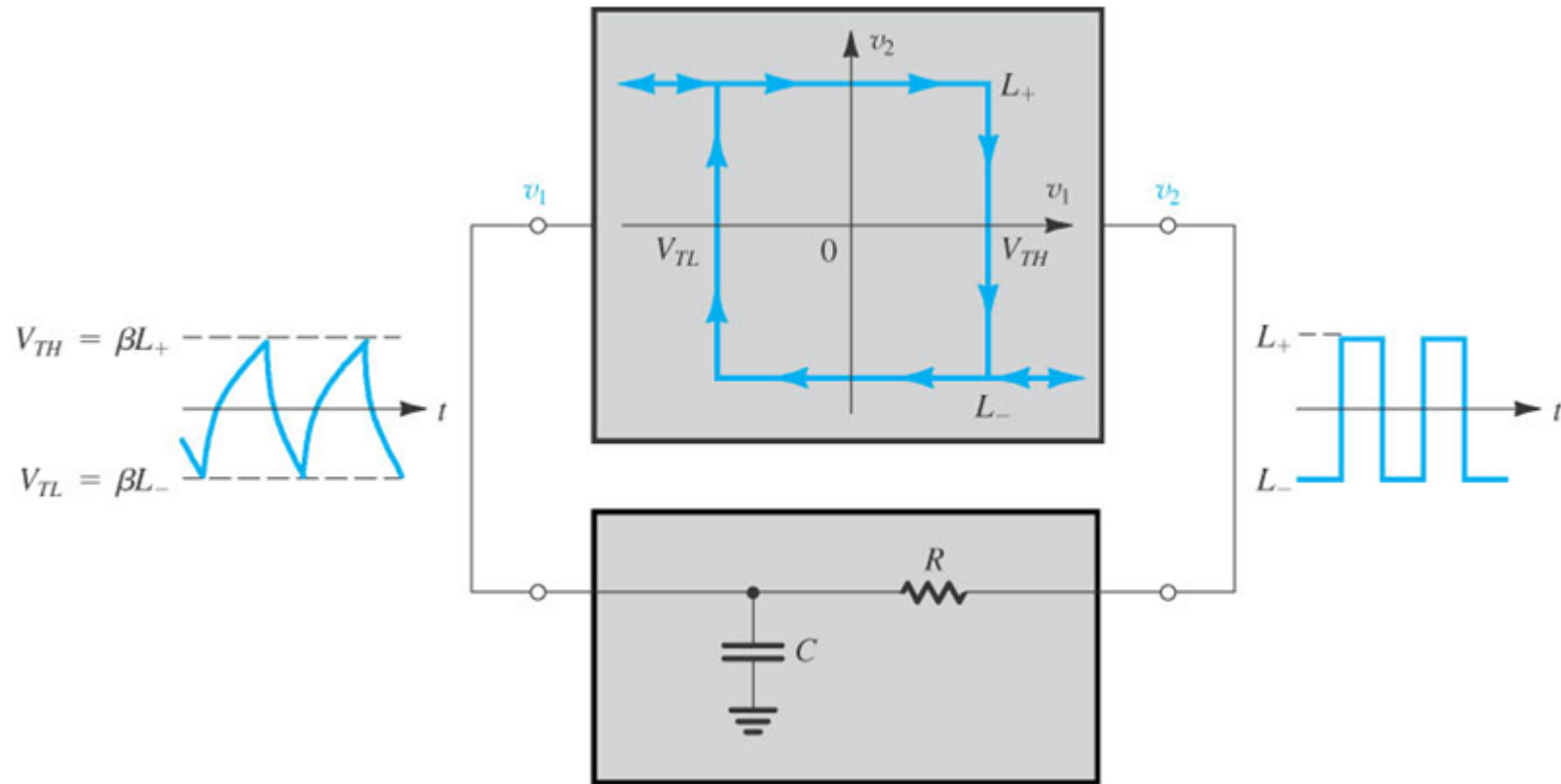
- a) Block diagram i prenosna k-ka komparatora kao ulaz imaju i referentni napon, ili napon praga, V_R .
- b) Prenosna k-ka komparatora sa histerezisom.

Redukcija šuma

Ilustracija upotrebe komparatora sa histerezisom kao sredstva za redukciju šuma

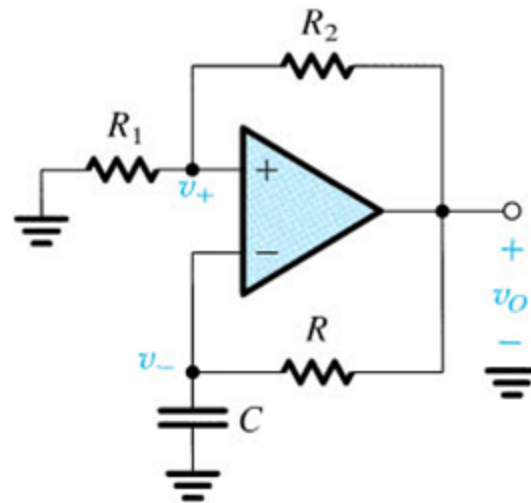
Astabilni multivibratori

Povezivanjem izlaza invertujućeg bistabilnog multivibratora i njegovog ulaza RC kolom dobija se u generator kvadratnih impulsa.

Astabilni multivibrator

$$\beta = R_1 / (R_1 + R_2)$$

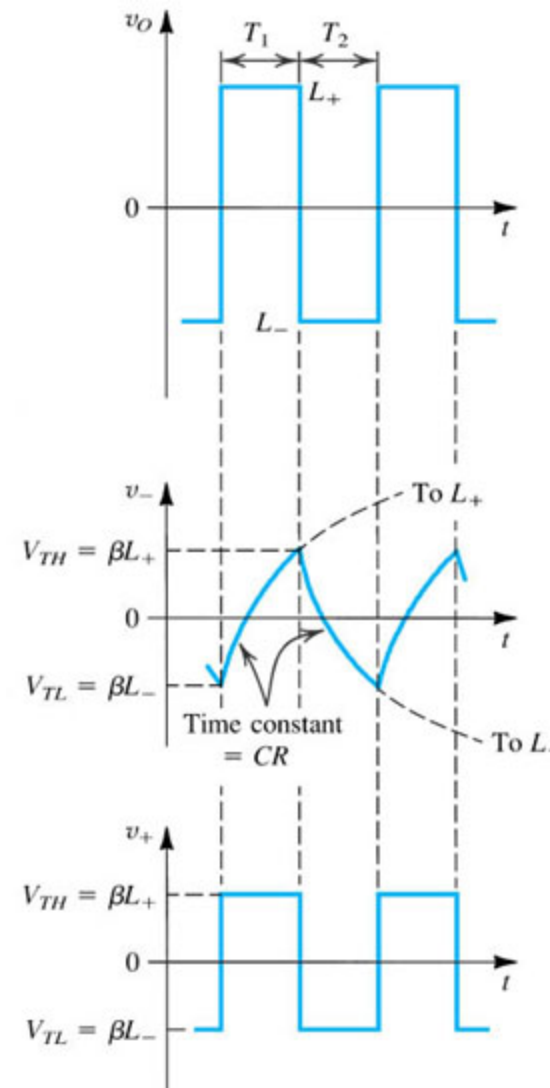

$$\tau = CR$$

$$T_1: v_- = L_+ - (L_+ - \beta L_-)e^{-t/\tau}$$

$$T_2: v_- = L_- - (L_- - \beta L_+)e^{-t/\tau}$$

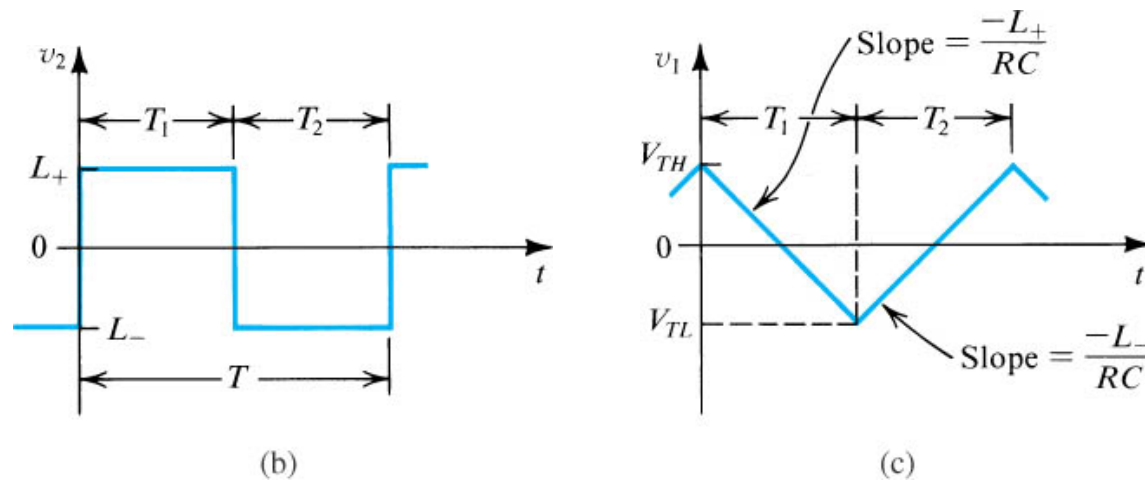
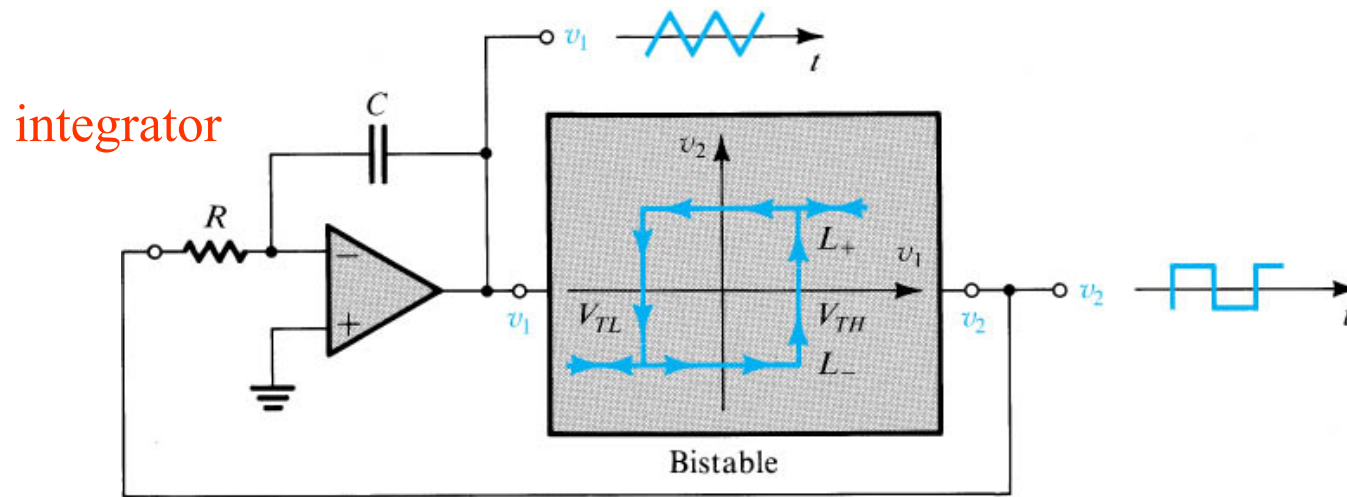
$$T = 2\tau \ln \frac{1+\beta}{1-\beta}$$

Talasi oblici
napona u
karakterističn
im tačkama.

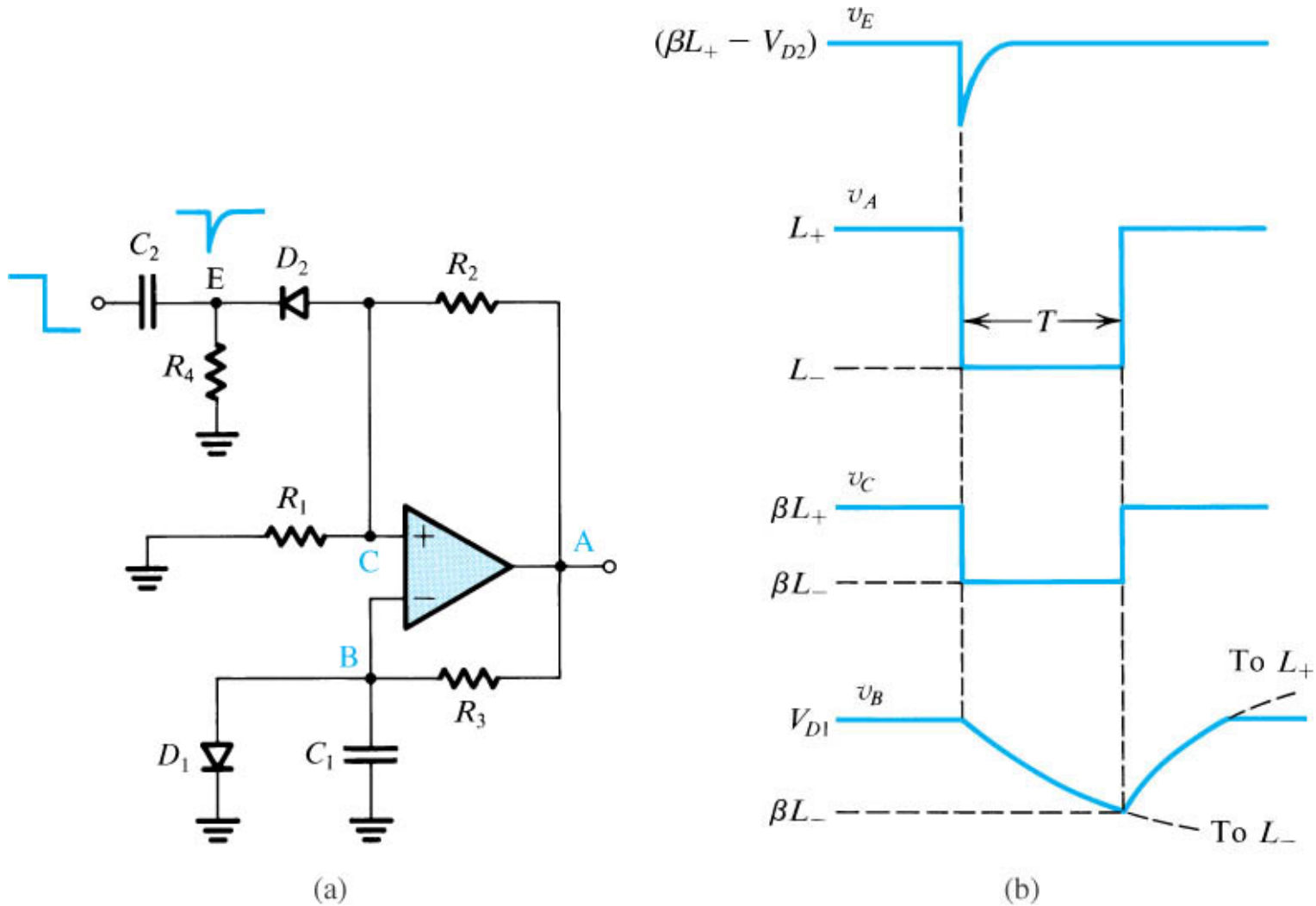
Ovo kolo se naziva astabilni multivibrator.

Generator trouglaonih naponskih oblika

Opšta šema generatora trougaonih naponskih oblika.

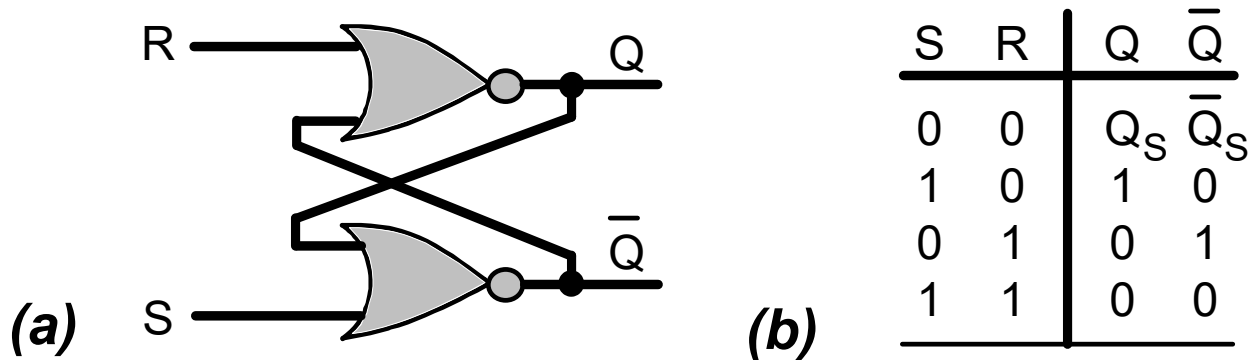
Monostabilni multivibratori

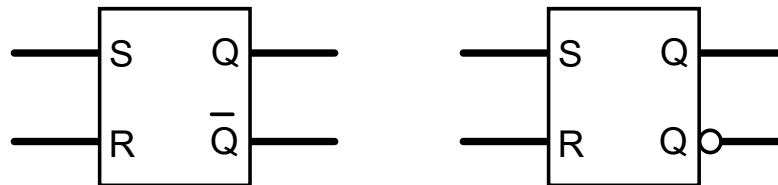
Monostabilno kolo sa operacionim pojačavačem.

Bistabilna kola sa logičkim kapijama

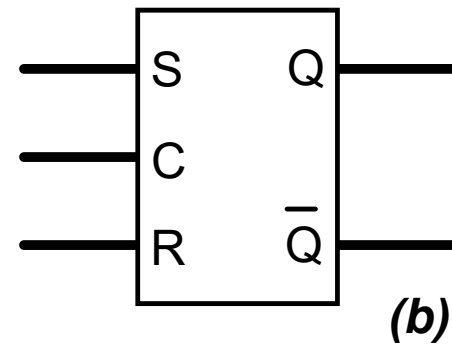
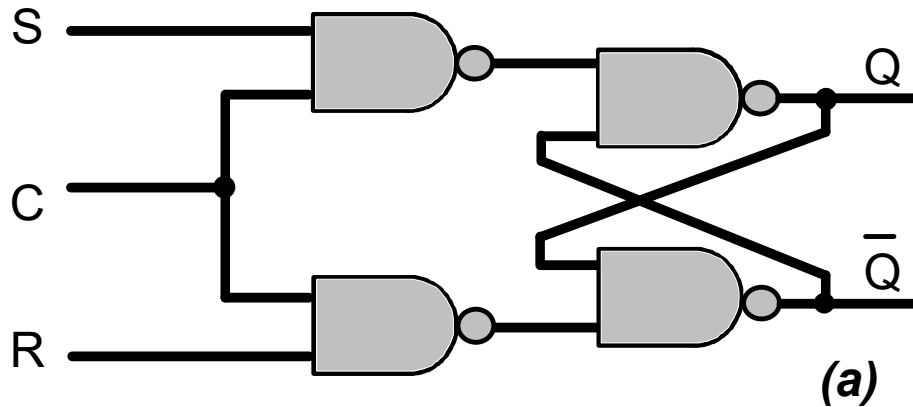
S-R leč: a) Realizacija pomoću "NOR" kola;
b) Funkciona tabela.

Dva ravnopravna simbola S-R leč kola.

Bistabilna kola sa logičkim kapijama

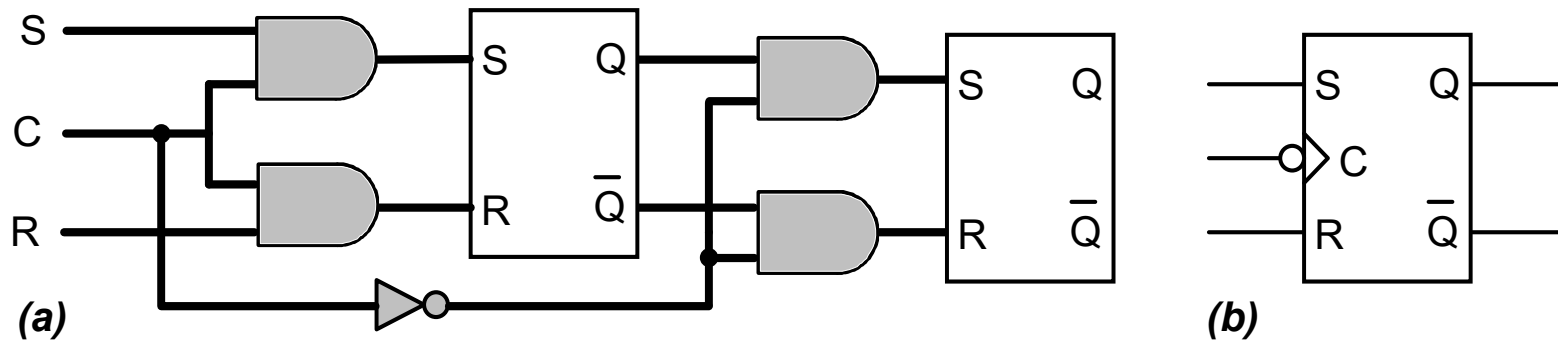
S-R leč sa signalom dozvole

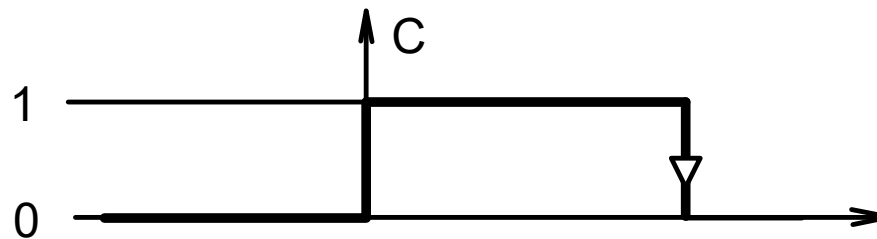
a) Šema; b) Simbol.

Bistabilna kola sa logičkim kapijama

S-R flip flop

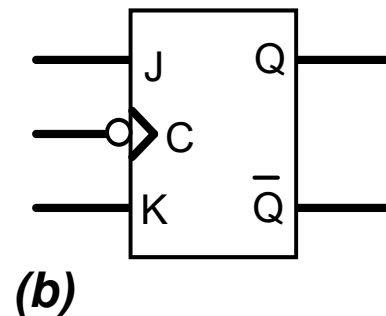
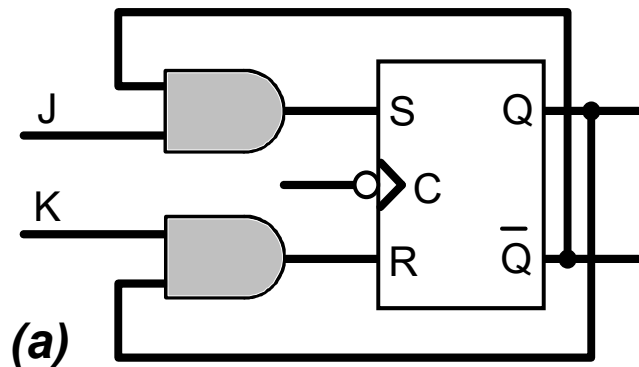
S-R flip flop: a) Šema; b) Simbol.

Kontrolni signal C.

Bistabilna kola sa logičkim kapijama

J-K flip flop

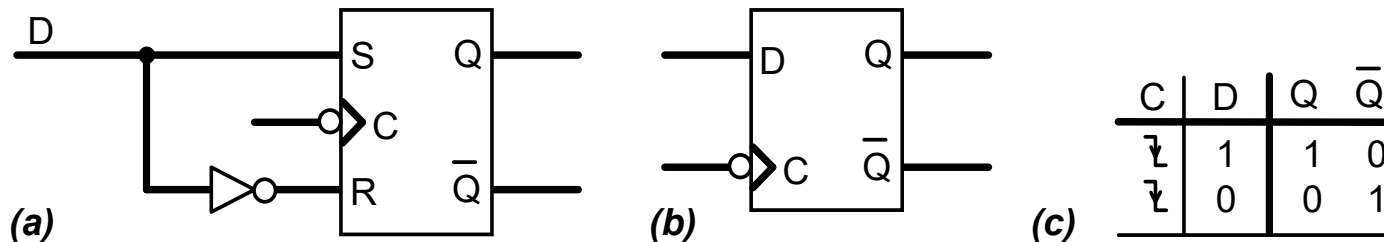
(c)

C	J	K	Q	$\bar{Q}$
$\downarrow$	0	0	Q_S	$\bar{Q}_S$
$\downarrow$	1	0	1	0
$\downarrow$	0	1	0	1
$\downarrow$	1	1	$\bar{Q}_S$	Q_S

**J-K flip flop: a) Realizacija pomoću S-R flip flopa;
b) Simbol; c) Funkciona tabela.**

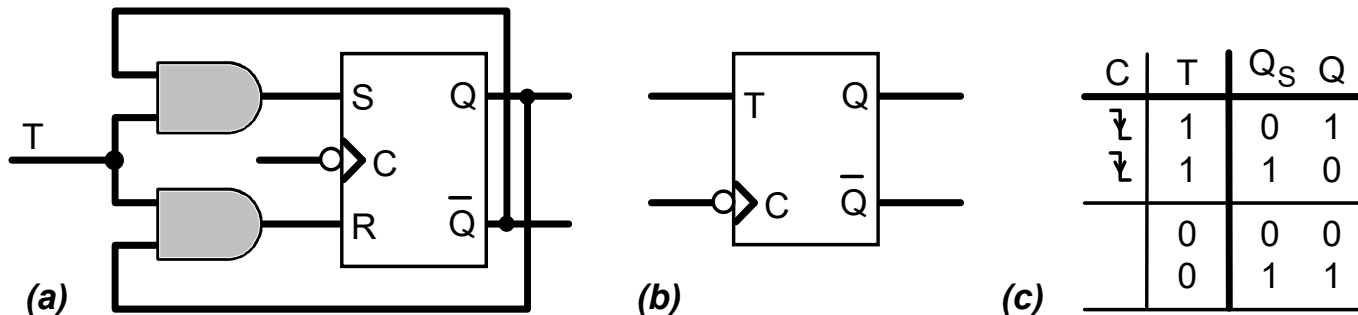
Bistabilna kola sa logičkim kapijama

D flip flop

D flip flop: a) Realizacija pomoću S-R flip flopa; b) Simbol; c) Funkciona tabela.

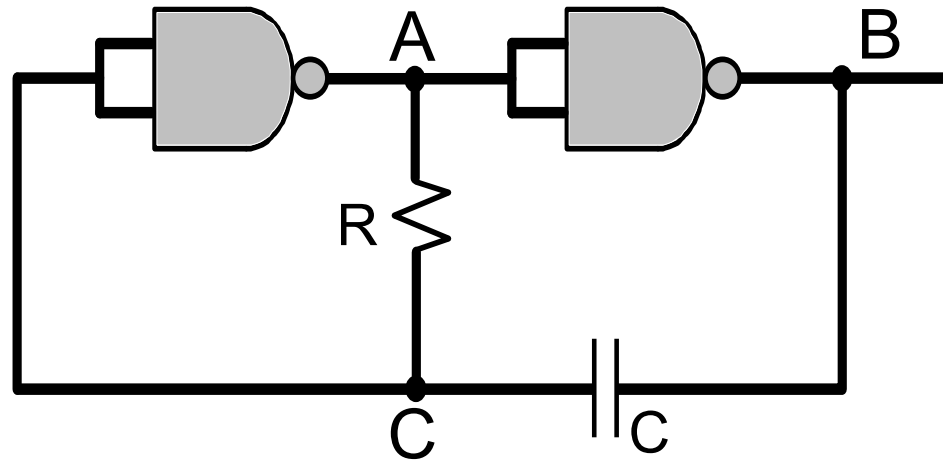
T flip flop

T flip flop: a) Realizacija pomoću S-R flip flopa; b) Simbol; c) Funkciona tabela.

Astabino kolo sa logičkim kapijama

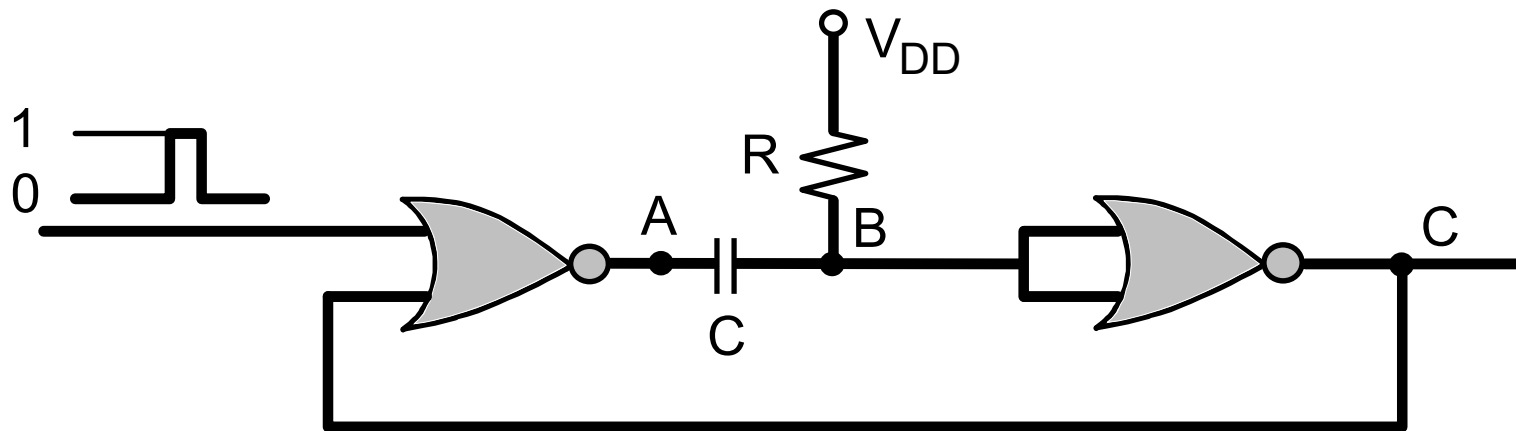
Za kolo na slici odrediti i nacrtati talasne oblike u tačkama A, B i C.

Koristiti izraz: $v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$

Monostabilno kolo sa logičkim kapijama

Za kolo na slici odrediti i nacrtati talasne oblike u tačkama A, B i C.

Koristiti izraz: $v_C(t) = v_C(\infty) + [v_C(0) - v_C(\infty)]e^{-\frac{t}{\tau}}$